

Posudek oponenta na bakalářskou práci

Název práce: Rationalism in Islam: Jamil Sidqi az-Zahawi and his revolt in Hell

Bakalantka: Zuzana Kvapilová

Vedoucí práce: doc. PhDr. František Ondráš, Ph.D.

Oponent: Pavel Ťupek, Ph.D.

Irácký básník a myslitel Džamál Sidqí az-Zaháwí (z. 1936, dále jen Zaháwí) je bezesporu fascinující postava tzv. arabského obrození (Nahda). Je znám především jako modernistický básník, který se snažil o spojení tradičních žánrů a motivů s novými výrazovými formami, ale navzdory tomu „zaškatulkování“ je jeho dílo mnohem komplexnější a mnohvrstevnatější. Je s podivem, že se jeho bohatému a hlubokému intelektuálnímu odkazu dostalo větší pozornosti teprve nedávno. Jak naznačuje recentní studie k jeho biografii¹, těžko Zaháwího zařadit. Jeho názory se dynamicky vyvíjely v kontextu bouřlivé doby, kdy se rozpadá Osmanská říše, a kdy se pod vlivem nových idejí formulují nacionalistické státy. Sám Zaháwí byl v různých obdobích osmanista a panislamista, konstitucionalista, irácký nacionalista, ataturkista a socialista. Sám se považoval po vzoru klasického arabského básníka al-Mutanabbího, který rovněž hledal nové výrazové formy, za zneuznaného myslitele. Ve své poezii a novinářské tvorbě se Zaháwí zabýval abstraktními či nábožensko-filozofickými tématy, jako je svoboda lidské vůle, posmrtný život, evoluce (pod vlivem darwinismu), praktickou otázkou reformy arabského jazyka a písma (jako mnozí jiní nacionalisté), či sociálně-politickými tématy (lidská práva, ženská otázka). Není bez zajímavosti, že jeho sestra stála u zrodu iráckého Ženského buditelského klubu v roce 1923.

Na svoji dobu to byl tedy moderní a pokrokový myslitel, který se však setkal s nepochopením. Jeho povahové rysy svobodného člověka s nezlomným duchem a kritika despotismu sultána Abdulhamida, iráckého krále Fajsala, náboženského tradicionalismu odmítajícího rozum a tmářství, či volání po reformě sociálních norem ve vztahu k ženám, mu působily značné problémy v osobním životě i jeho kariéře. Zaháwího tak zcela právem můžeme zařadit k velkým protagonistům arabské obrody po bok jeho současníků, jako byl ar-Rusáfi, Rašíd Ridá, či Šibli Šumajjil.

Kolegyně Kvapilová se zcela správně zaměřuje na jeden aspekt Zaháwího myšlení, a sice na analýzu básně „Vzpouř v pekle“. Toto úzké vymezení tématu považuji za šťastné, neboť příliš široké zaměření a snaha o kontextualizaci by ve výsledku mohla vést k nekonzistentnosti. Vychází přitom z kritiky al-Badawího (*A Critical introduction to Modern Arabic Poetry*, 1975), která říká, že stávající studie se jednostranně zaměřují pouze na otázku predestinace a svobodu lidské vůle, což reflektuje dobovou kritiku ze strany náboženských tradicionalistů, přičemž opomíjí další rozměry básně, v nichž se básník vysmívá i dalším náboženským doktrínám. A právě analýza těchto dalších rozměrů je předmětem posuzované bakalářské práce.

¹ Dina Rizk Khoury, „Looking for the Modern: A biography of an Iraqi Modernist“ in Fay, Mary Ann, *Auto/biography and the Construction of Identity and Community in the Middle East* (New York: Palgrave, 2002)

Ostatně jízlivá kritika a šířavý výsměch tradičním náboženským představám je ústředním tématem této básně. V tomto ohledu navazuje Zaháwí na slavného slepého arabského myslitele al-Ma'rrího (který je v básni vůdcem revolty), byť podle některých autorů je patrný i vliv Dantův. Připomeňme si ve stručnosti děj. Protagonistovi básně se ve snu zdá, že zemřel, a v souladu s náboženskými eschatologickými představami je vyslýchán v limbu dvěma anděly (což je tradicionalistická doktrína o utrpení v hrobě, ještě než dojde ke konečnému Božímu soudu), kteří se jej dotazují na věroučné problémy. Hlavní protagonista se však svým trýznitelům vysmívá, neboť za mnohem důležitější a skutečně považuje aktuální problémy své doby, jako jsou například lidská práva, nikoliv odtaziťatá a obskurní scholastická témata. Andělé jej proto pro výstrahu vezmou na exkurzi do pekla, kde se však hlavní protagonista setká s výkvětem lidského ducha, ať již to jsou arabští básníci al-Mutanabbí či al-Ma'rrí, antičtí či arabští filosofové, či velcí myslitelé evropské vzdělanosti, jako Darwin, Hegel či Newton. A právě v pekle se započne revolta (odtud název básně) proti andělům.

Pokud jde o vlastní text bakalářské práce, tak je třeba vyslovit velké uznání autorce. Posuzovaný text totiž v mnoha ohledech vysoce převyšuje oborové standardy kladené na bakalářskou práci. Práce je psána výbornou a stylisticky bohatou akademickou angličtinou. Mám jen jednu drobnou poznámku. Autorka o svém textu referuje jako o „studii“ (paper, str. 11), ačkoliv vhodnější výraz by byl „thesis“. Její formulace jsou precizní, argumentace promyšlená a dobře vystavěná, text je dynamický a čtivý. Způsob práce s prameny a odbornou literaturou je velmi solidní, citace a přepisy z arabštiny jsou pečlivé, a není jim v zásadě co vytknout. Překlepů je zcela minimálně.

Zároveň je třeba ocenit práci s jazykově a interpretačně mimořádně obtížným textem, a to i na úrovni magisterské práce, natož pak práce bakalářské. Bakalantka přihlíží k dostupnému německému akademickému překladu, primárně však vychází z anglického překladu z akademické internetové platformy al-Jadaliyya (ve volnějším překladu Firase Massouha). Interpretačně obtížný text je to proto, že se dotýká složitých teologických a filosofických témat, přičemž (stejně jako al-Ma'rrí) využívá narážek a dvojsmyslů arabského jazyka, takže ponechává do značné míry výklad na čtenáři, jak tomu v poezii ostatně bývá. Kolegyně Kvapilová prokázala, že se v těchto disciplínách dobře orientuje, a že zvládá metody filologické práce.

Celkově mohu s potěšením konstatovat, že se jedná o mimořádně zdařilou bakalářskou práci, která nejenže splňuje formální i obsahové požadavky, ale vysoce je převyšuje. Text proto doporučuji k obhajobě, přičemž práci hodnotím stupněm výborně. Práce by si dle mého názoru zasloužila nominaci na Cenu Jana Palacha.

Jako téma k diskusi při ústní části obhajoby navrhuji rozpravu nad výkladem veršů, které jsou v textu podrobeny analýze. Dále mám poněkud odlišný názor na význam termínu „*naql*“, se kterým bakalantka pracuje, takže doporučuji zaměřit se na jeho definici.

V Teplicích dne 21. ledna 2022 vypracoval Pavel Ťupek, Ph.D.